

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Den sista vilan: Vad kännetecknar en rofylld begravningsplats?

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitektprogrammet
15 hp

Ylva Tomasdottter
2009

Titel: Den sista vilan:
Vad kännetecknar en rofylld begravningsplats?

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten Landskapsplanering trädgård- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare: Ylva Tomasdotter

Program/utbildning: Landskapsarkitekt

Huvudområde: Landskapsarkitektur

Nyckelord: rofylld, begravningsplats, miljöpsykologi, Överklinten, Skogskyrkogården,
Stockholm, Gamla kyrkogården, Malmö

Handledare: Petra Bengtsson

Examinator: Sabina Jallow

Kurskod: EX0379

Kurstitel: Skriva om landskap

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: C

Utgivningsort: Alnarp

Månad, år: Mars, 2009

Serie: Självständigt arbete vid LTJ- fakulteten

Omslagsbild:Foto av Lövångers kyrkogård: Ylva Tomasdotter

ABSTRACT

This essay examines the criteria for a peaceful cemetery. First there is a short history of the Swedish funeral place. After that follows the definitions of a peaceful place according to environmental psychology. From these definitions an analysis method is constructed for identifying a peaceful cemetery. The analysis method contains six criteria, shape of the entrances, existence of sound, vegetation character, the cemetery's demarcation, the cemetery's management and what feeling the cemetery mediates.

The analysis method is put into practise on three cemeteries, Överklinten cemetery, Stockholm forest cemetery and the old cemetery in Malmö. The results are then put together and show that the two most important criteria for a peaceful place are vegetation and sound. Are these two criteria not fulfilled the cemetery is not a peaceful place.

The simplest step to take is to change the vegetation since it has with the actual area to do. Most of the cemeteries have grounds which are not used for burying. These places can be of use for planting shrubs and trees to increase the quality of the vegetation. It is much more difficult to change the sound because the noise often has its origin outside the cemetery. The only way to change the sound is to shut of the cemetery with some kind of shield.

SAMMANDRAG

I uppsatsen undersöks vad som kännetecknar en rofylld begravningsplats. Först kommer en kort historik över begravningsplatser i Sverige. Därefter vad som definierar en rofylld plats enligt miljöpsykologin. Utifrån denna definition konstrueras en analysmetod för den rofyllda begravningsplatsen som innehåller sex kriterier. Dessa sex kriterier är entréns utformning, förekomsten av ljud, vegetationens karaktär, begravningsplatsens avgränsning, begravningsplatsens skötsel och vilken känsla begravningsplatsen förmedlar.

Analysmetoden tillämpas sedan på tre begravningsplatser Överklintens begravningsplats, Skogskyrkogården i Stockholm och Gamla kyrkogården i Malmö. Sedan sammanställdes analysresultaten som visade att de två viktigaste kriterierna för en rofylld plats är vegetationen och ljudet. Uppfylls inte kriterierna på någon av dessa punkter är det inte en rofylld begravningsplats.

Det enklaste att åtgärda är vegetationen eftersom det har med själva området att göra. De flesta begravningsplatser har mark där det inte ligger någon begravd. Där kan man plantera buskar eller träd för att öka vegetationens kvalitet. Att ändra på ljudet är betydligt svårare eftersom buller ofta har sitt ursprung utanför begravningsplatsen. Det enda sättet att ändra på ljudet är att skärma av begravningsplatsen med något bullerdämpande.

FÖRORD

För mig har den här kandidatuppsatsen varit väldigt rolig att skriva. Jag har fått möjlighet att göra en resa genom Sverige och jämföra olika platser. Det hoppas jag att sker fler gånger under min resa mot att bli en landskapsarkitekt.

Jag vill tacka min mor Stina Nilsson för den hjälp hon alltid ger mig, min far Tomas Brändström för hans engagemang, min storasyster Sophia Tomasdotter för att hon alltid ställer rätt frågor. Jag vill också framföra ett tack till min handledare Petra Bengtsson för alla tips hon gett som hållit mig kvar på rätt väg och Eva-Marie Larsson för alla diskussioner som lett mig framåt i mitt arbete. Slutligen vill jag tacka Pontus Kjellgren för att han fått mig att tänka på helt andra saker när det behövts.

Utan alla dessa personer hade det här arbetet inte blivit vad det blev.

INNEHÅLL

ABSTRACT.....	2
SAMMANDRAG.....	3
FÖRORD.....	4
INNEHÅLL.....	6
INNLEDNING.....	8
Mål och syfte.....	9
Avgränsning.....	9
METOD.....	10
BAKGRUND.....	12
Begreppsdefinitioner.....	12
Begravningsplatsens historia.....	12
Begravningsplatsen idag.....	13
Den rofyllda platsen.....	14
ANALYSMETOD.....	16
Entréns utformning	16
Förekomsten av ljud.....	16
Vegetationens karaktär	17
Begravningsplatsens avgränsning.....	18
Begravningsplatsens skötsel.....	18
Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?.....	19
PLATSBESÖK.....	20

Överklintens begravningsplats.....	20
Entréns utformning	20
Förekomsten av ljud	21
Vegetationens karaktär	21
Begravningsplatsens avgränsning	22
Begravningsplatsens skötsel	22
Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?	22
Skogskyrkogården i Stockholm.....	23
Entréns utformning	23
Förekomsten av ljud	24
Vegetationens karaktär	24
Begravningsplatsens avgränsning	25
Begravningsplatsens skötsel	26
Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?	26
Gamla kyrkogården i Malmö.....	27
Entréns utformning	27
Förekomsten av ljud	27
Vegetationens karaktär	28
Begravningsplatsens avgränsning	28
Begravningsplatsens skötsel	29
Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?	29
DISKUSSION.....	30
Metoddiskussion.....	30
Platsjämförelse.....	31
SLUTSATS.....	37
REFERENSLISTA.....	38

INLEDNING

I min by finns en lekplats precis bredvid byns begravningsplats. Min dagmamma sa alltid till oss barn att vi inte fick gå in dit för där skulle det vara tyst och lugnt. Den åsikten har hängt kvar i hela mitt liv. Under den period som jag sommarjobbade på begravningsplatsen var den lugna känslan det viktiga. Även när det användes maskiner med höga ljud, för att hålla kyrkogården städad och vacker, så försökte man minimera tiden de var i bruk. Arbetet i stort handlade om respekt för de sörjande och de döda.

I närheten av min hembys begravningsplats var det på gång en skogsavverkning. Frågan var då hur det skulle påverka känslan på platsen. Det ledde mig vidare till att söka svar på frågan ”Vad gör en begravningsplats till en rofylld plats?” Jag har alltid intresserat mig för skillnaderna mellan norra och södra Sverige så därför bestämde jag mig för att besöka några olika typer av begravningsplatser och göra fallstudier från norr till söder.

Patrik Grahn (1991) har genom sina studier i miljöpsykologi tagit fram åtta parkkaraktärer. Han har kommit fram till dessa karaktärer genom att studera hur en park används. En av dessa karaktärer är rofylldhet. Den här uppsatsen utgår ifrån den karaktären för att undersöka om dagens begravningsplatser är rofyllda.

Enligt Berglund (1994) ska en begravningsplats vara rofylld för att ge en bra grundval för sorg och eftertänksamhet.

Mål och syfte

Min frågeställning är:

Vad gör en begravningsplats till en rofylld plats?

Med min kandidatuppsats vill jag ta reda på vad som gör en begravningsplats till en rofylld plats. Jag menar att rofylldhet har stor betydelse för att man i lugn och ro får möjlighet att bearbeta sin sorg. Jag hoppas att min uppsats ska vara till hjälp och kunna ge tips på hur man med hjälp av skötsel kan gå till väga för att få begravningsplatsen till en rofylld plats. Jag hoppas också få en inblick i den intressanta miljöpsykologin och bena ut litet av dess komplexitet genom att undersöka vad miljöpsykologin säger om karaktären rofylld.

Jag ska även göra en analysmetod som jag kan använda för att ta reda på om en plats är rofylld. Jag hoppas att analysmetoden kan komma till användning som hjälpmedel för att ta reda på om en begravningsplats är rofylld.

Avgränsning

En begravningsplats behöver inte bara vara rofylld utan den bör även vara framkomlig för alla, ha en vördnad för historien och kulturen. I det här arbetet har jag dock bara tagit upp aspekten rofylldhet för att ha en rimlig chans att kunna utföra arbetet inom tidsramen.

Jag kommer att undersöka tre begravningsplatser utifrån kriteriet rofylldhet och för att sätta in min litteraturstudie i ett praktiskt sammanhang. Jag har valt tre begravningsplatser med olika karaktärer och olika geografiska lägen för att få ett så brett underlag som möjligt.

METOD

Jag har valt att göra en litteraturstudie för att få en definition på vad som kännetecknar en rofylld plats. Litteraturen hade jag först uteslutande tänkt söka i databaser, men det visade sig svårare än jag trott. Under mitt sökande hittade jag några intressanta examensarbeten. Jag använde då deras källhänvisningar för hitta mer litteratur. Efter att ha pratat med min handledare om min uppsats fick jag tipset att det inom miljöpsykologins åtta parkkaraktärer finns en definition på rofylldhet. Jag bestämde mig då för att närmare ta reda på hur den definitionen var formulerad.

I mitt arbete hade jag tänkt använda mig av en befintlig analysmetod men jag hittade ingen analysmetod som tog upp de aspekter jag sökte. Jag bestämde mig då för att konstruera en egen analysmetod med rofylldhet i centrum. Jag utgick ifrån den litteratur jag hittat i ämnet och formulerade utifrån den ett antal frågeställningar att besvara i samband med besöken på begravningsplatserna. Därefter skrev jag ner definitionerna för varje fråga som en checklista. Efter besöken har jag sedan jämfört de noteringar jag gjorde med denna checklista.

Efter att ha tagit reda på vilka kriterier som ska vara uppfyllda för att en plats ska anses rofylld bestämde jag mig för att undersöka tre platser för att se om de uppfyllde dessa kriterier. De tre platser jag har valt att besöka är Överklintens begravningsplats, Skogskyrkogården i Stockholm och Gamla kyrkogården i Malmö. Jag valde dessa platser eftersom jag ville undersöka extremer. Till exempel skillnaden mellan en stadskyrkogård och en begravningsplats ute på landsbygden samt hur en modern skogskyrkogård skiljer sig mot en gammal stadskyrkogård.

Jag gjorde besöken till fots, för det är det vanligaste sättet att besöka en begravningsplats (Boverket, 1991). Under mina besök gick jag sakta runt antecknade på min checklista vad jag såg och fotograferade. Besöken varierade i längd eftersom begravningsplatserna är olika stora. Jag gick runt tills jag hade sett det jag behövde för att fylla i checklistan. Alla besök skedde under samma tid på dygnet omkring klockan tolv. Vädret skilde sig dock. När jag var på skogskyrkogården var det dimmigt och regn medan de andra besöken gjordes i strålende sol.

Efter det att jag utfört min analys på de tre begravningsplatserna gjorde jag en sammanställning på hur kriterierna för rofylldhet uppfylldes. Jag har också försökt diskutera mig fram till vad som ytterligare skulle kunna göras för att förstärka rofylldheten på de tre platserna med hjälp av skötsel och enklare anläggningsjobb.

BAKGRUND

Begreppsdefinitioner

I grunden är en begravningsplats ett område som är iordningställt för att ta hand om de avlidnas stoft eller aska. Ordet kyrkogård används ofta felaktigt om alla begravningsplatser men det är dock bara begravningsplatser i direkt närhet till en kyrka som är att betrakta som kyrkogårdar (Andersson m fl. 2005). I mitt arbete har jag därför, så långt det varit möjligt, använt mig av begreppen enligt ovanstående definition.

Begravningsplatsens historia

Kyrkogårdar började anläggas under medeltiden då Sverige blev kristnat. Till varje kyrka som byggdes anlades en kyrkogård som invigdes av biskopen. Här begravdes folket i byn i sina familjegravar (Thuresson, 2003). Var deras familjegrav placerades berodde på vilken gård, by eller klass man tillhörde. Dessa kyrkogårdar skulle skötas av de anhöriga men det var inget fungerande system så skötseln var i stort sätt obefintlig (Feltelius, 2007).

När befolkningen ökade uppstod problem med att rymma alla döda på de små kyrkogårdarna. Alltför ofta tvingades man öppna gravar för att få plats med alla som dog. Det blev i längden ohållbart på grund av sanitära förhållanden. På 1700-talet bestämde man sig därför att begrava folk i varv eller ordnade rader. Man utvidgade även kyrkogården där det gick. Under den här tiden planterades träd runt kyrkogården för det ansågs ha en renande effekt på luften (Feltelius, 2007, Thuresson, 2003).

Under 1800 talet bestämdes att nya begravningsplatser skulle byggas. De placerades i utkanten av samhället för att förbättra de sanitära förhållandena och för att det fanns bättre tillgång på mark. Begravningsplatserna byggdes på ett enkelt sätt med ett enkelt gångsystem, som delade in begravningsplatsen i olika kvarter. Dessa begravningsplatser utvecklades sedan mer mot parker med träd och alléer. De blev så kallade parkkyrkogårdar. Det blev inte längre enbart ett ställe där man grävde ner de döda utan även en plats där man kunde sörja (Feltelius, 2007).

Vid sekelskiftet 1800-1900-talet började man även anlägga begravningsplatser med den vilda naturen som förebild den så kallade skogskyrkogården. Där är den befintliga vegetationen utgångspunkten (Andersson m fl. 2005). På en skogskyrkogård ligger gravarna ofta utspridda bland träden som med sina höga stammar bildar en pelarsal.

Gravar spridda under en pelarsal av tallar på Skogskyrkogården i Stockholm
Foto: Eva-Marie Larsson

Begravningsplatsen idag

Parkkyrkogården har idag på många platser utvecklats till en så kallad gräskyrkogård. Den är anlagd med sammanhängande gräsytor för att den ska vara enkel och rationell att sköta. Kvarteren är uppdelade med gångar eller små häckar. Det rationella tänkandet har lett till att många begravningsplatser kan upplevas som om man har bortsett från andra mänskliga behov såsom rofylldhet och respekt för de döda (Feltelius, 2007).

Idag anläggs också fler och fler minneslundar, där urnor med aska sprids eller gravsätts anonymt. De anhöriga har inte någon egen gravplats att sköta om utan minneslundan blir den plats de kan besöka för att sörja. De anhöriga får inte reda på var i minneslundan den avlidne blivit jordad eftersom det då finns risk för att platsen inte längre blir anonym. Det skulle nämligen kunna uppfattas som stötande för andra som vill ha sina nära i en anonym miljö (Boverket, 1991).

Vad som är gemensamt för alla dessa sätt att begrava sina nära och kära är att de anhöriga behöver en plats att gå till där de kan sörja och bearbeta sin sorg i egen takt (Berglund, 1994).

Den rofyllda platsen

Som jag tidigare nämnt så är det viktigt att vi har en plats att gå till för att sörja de döda. En plats som ger vila och ro med andra ord en rofylld plats. Det är därför en begravningsplats bör vara rofylld (Berglund, 1994). Vad är det då som gör en plats lugn och rofylld? Inom miljöpsykologin har man definierat åtta parkkaraktärer, varav en är rofylldhet. Jag har valt att utgå från just den parkkaraktären i min beskrivning av en rofylld plats.

När jag först hörde ordet rofylld tänkte jag direkt på en plats som är tyst och stillsam med liten mänsklig påverkan och väldigt få människor som rör sig på platsen. Den är naturpräglad med höga uppväxta träd. Även fast platsen har en naturprägel är den lättframkomlig med låg undervegetation och naturliga stigar. Där kan man röra sig på olika stigar, välja olika vägar och lyssna på tystnaden.

Inom miljöpsykologin beskrivs en rofylld plats som rymlig men med trädridåer som bildar mindre rum. Bland dessa rum finns stora solbelysta gräsytor omgärdade av stora träd. Det finns även mindre rum som avskiljs med trädstammar och små buskage (Grahn, 1991).

Den rofyllda platsens vegetation i
Alnarpsparken
Foto: Ylva Tomasdotter

Senare har dessa definitioner förändrats något exempelvis har ljudet tillskrivits större betydelse. Det ska vara naturliga ljud som dominerar såsom fågelsång, vinande vind eller porlande vatten (Caspersen & Skärbäck, 2006; Nordh, 2006). Det ska vara ytterst liten förekomst av buller, mobiltelefoner mm. För att platsen ska uppfattas som rofylld måste den även vara städad och välskött. Det får inte ligga skräp på marken förutom ”naturligt skräp” som nedfallna löv och små kvistar. Det bör även finnas utblickar där man kan sitta och titta med skydd i ryggen (Caspersen & Skärbäck, 2006; Nordh, 2006).

Efter att ha läst miljöpsykologins definition av en rofylld plats ser jag att den karaktären stämmer väl överens med de önskemål man kan ha på en begravningsplats. De stora träden på en rofylld plats ger en känsla av ett oföränderligt landskap, där den avlidne kan ligga i all evighet. Gräsmattorna i botten ska vara välskötta och upplevas som mjuka som en kontrast till sorgen (Berglund, 1994). Det är även viktigt att skötseln på en begravningsplats är god eftersom en vanskött begravningsplats upplevs som en kränkning av den avlidnes värdighet (Berglund, 1994).

En annan viktig känsla på en begravningsplats är kontakten mellan himmel och jord, att solens strålar skiner genom lövverket och ner på gräset. Det ska också finnas platser där man kan vara helt ifred och känna sig ostörd med sina tankar på den avlidne (Berglund, 1994). Sådana platser finns det i den rofyllda parkkaraktären där vegetationen bildar olika rumsligheter (Grahm, 1991).

ANALYSMETOD

Genom litteraturen om vad en rofylld plats är har jag kommit fram till ett antal faktorer som bör uppfyllas för att en plats ska benämnas som rofylld. Utifrån dessa faktorer har jag utarbetat min analysmetod. Jag har utgått från fotgängarens perspektiv eftersom de flesta som besöker en begravningsplats gör det till fots. Dessutom är bilkörning olämpligt då det stör friden och sprider avgaser och buller omkring sig (Boverket, 1991). De faktorer jag kommer att utgå ifrån vid min analys är:

- Entréns utformning
- Förekomsten av ljud
- Vegetationens karaktär
- Begravningsplatsens avgränsning
- Begravningsplatsens skötsel
- Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?

Entréns utformning

Det ska vara en tydlig entré. Det behöver inte vara en huvudentré bara det är en entré som välkomnar en in till begravningsplatsen gärna med ett par öppna grindar. Öppna grindar ger ett välkomnande intryck (Boverket, 1991). Huvudgången får gärna vara kantad av en allé. Den inramningen upplevs inbjudande och förstärker känslan av att gå in i ett rum. Det är mycket viktigt att entrén är utformad för fotgängare så han/hon känner trygghet att träda in (Boverket, 1991). Ett störande moment för upplevelsen är om man hela tiden måste gå och se upp för bilar och andra fordon. Dock bör bilar kunna ta sig in, speciellt om det är en stor begravningsplats (Boverket, 1991). Under mina besök har jag gående närmast mig entrén, skrivit ner hur den ser ut och noterat saker jag reagerat på. Jag har också fotograferat för att hjälpa minnet.

Förekomsten av ljud

För att en plats ska upplevas som rofylld är förekomsten av ljud av stor betydelse (Caspersen & Skärbäck, 2006; Nordh, 2006). Jag har valt att dela upp ljud i två kategorier välljud och oljud. Den första kategorin är välljud, ljud som naturen själv kan åstadkomma och ljud som upplevs som rogivande och lugnande t ex fågelsång, porlande vatten, vinande vind mm. Den andra

En välkomnande entré på Ånäsets kyrkogård
Foto: Ylva Tomasdotter

kategorin är ljud dit jag räknar ljud som ofta åstadkoms av mänskliga aktiviteter t ex buller (Caspersen & Skärbäck, 2006; Nordh, 2006). När jag besökte begravningsplatserna stannade jag upp, blundade och lyssnade efter vilka ljud som fanns omkring mig.

Vegetationens karaktär

Enligt miljöpsykologin är det viktigt hur vegetationen ser ut för att en plats ska upplevas som rofylld. Det ska finnas tydliga rumsbildningar där avgränsningen består av träridåer eller små buskage (Grahn, 1991). Det ska finnas en variation mellan stora solbelysta rum och mindre mer avskilda rum. En begravningsplats kan man se som ett stort rum med flera mindre rum i det stora. Trädbestånden får gärna vara artrika så länge de inte upplevs som splittrande. Marken ska bestå av lågväxande växter, äng eller klippt gräsmatta (Grahn, 1991, Berglund 1994).

Även vegetationen eller bebyggelsen utanför begravningsplatsen blir viktig eftersom den har stor inverkan på hur begravningsplatsen upplevs inifrån (Grahn, 1991).

Jag har gått omkring på begravningsplatserna och skrivit ner vilka arter som jag kunde identifiera. Jag har noterat både vegetationen inne på området såväl som utanför. När det gäller området utanför har jag beskrivit det jag ser t ex om det är träd eller hus. Jag har också beskrivit hur det ser ut. När jag beskriver vegetationen inne på området har jag börjat med att beskriva träden och ifall de bildar någon form av rumslighet t ex en pelarsal av stammar. Därefter har jag tittat på förekomsten av buskar och om de bildar någon form av mindre, avskilda rum. Till sist har jag undersökt vilken typ av markvegetation som finns på platsen för att se om det stämmer med definitionen.

Begravningsplatsens avgränsning

För att känna sig trygg är det viktigt att man vet var området slutar. Därför bör en begravningsplats vara avgränsad. Avgränsningen bör vara tydlig, välkött och estetiskt tilltalande (Boverket, 1991). I miljöer där omgivningen är störande bör avgränsningen skydda mot det som stör (Boverket, 1991). Vid besöken har jag tittat på om begravningsplatsen är avgränsad och hur avgränsningen ser ut.

Begravningsplatsens skötsel

För att en plats ska upplevas som rofylld är det viktigt att den upplevs som välkött. Så t.ex. ger skräp på marken, hundbajs som inte plockats upp ett stökigt intryck. Platser som ger ett stökigt intryck kan aldrig upplevas som lugna och rofyllda eftersom känslan av stökighet är raka motsatsen till känslan av rofylldhet (Caspersen & Skärbäck, 2006). När jag gått omkring på begravningsplatserna har jag noterat hur det ser ut runt papperskorgar och vid några sittplatser. Jag har inte sökt efter fel utan promenerat sakta runt begravningsplatsen för att se om gångarna verkar välköta, om där finns något störande skräp eller något annat iögonfallande.

Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?

Det här är en väldigt personlig fråga och varierar naturligtvis från person till person. När jag gått omkring på de tre begravningsplatserna har jag försökt känna efter vilken känsla de förmedlar till mig, vilken känsla som var starkast. Jag kommer inte att lägga någon stor vikt vid denna faktor när jag sammanställer mina analyser men jag tycker den bör nämnas eftersom det är var och ens känslor som avgör vilken upplevelse man får av olika platser.

PLATSBESÖK

Entré till Överklintens begravningsplats
Foto: Ylva Tomasdotter

Vid platsbesöken användes analysmetoden som utformats för ändamålet.

Överklintens begravningsplats

Överklintens begravningsplats invigdes 1905. Byn hade några år tidigare byggt en kyrka och behovet av en begravningsplats var stort. Efter 35 år blev begravningsplatsen för liten och behövde byggas ut. I samband med den utbyggnaden uppförde man även en mur runt begravningsplatsen och det lilla kapellet flyttades till dess nuvarande plats. 1972 var det dags för nästa utvidgning och det var nu som den så kallade nya delen byggdes. Den delen har fortfarande plats för ytterligare gravar (Brändström m fl. 1980).

Entréns utformning

Jag närmar mig entrén som består av en enkel öppning i muren. I sin enkelhet upplever jag den ändå som tydlig. Det är inte någon stor öppning utan den känns liten och personlig. Begravningsplatsen är liten så något behov av trafik inne på området finns inte. Om man emellertid kör i sakta mak skulle nog en bil kunna ta sig in genom entrén.

Förekomsten av ljud

De övervägande ljuden är fågelsång och ljudet från en hackspett. Jag hör även svaga biljud och hundar som skäller då och då. Det jag slås av mest är tystnaden. En viktig aspekt att ha i åtanke är att jag gjorde besöket under vintern. Sommartid kan jag tänka mig att förekomsten av ljud skulle varit större.

Vegetationens karaktär

Begravningsplatsen är öppen och har björkar längs insidan av stenvallen. Utefter mittgången går en björkallé som ser nyplanterad ut då träden är små. Eftersom det är vinter och en meter snö kan jag inte se markvegetationen men av erfarenhet vet jag att det är gräsmatta på hela begravningsplatsen. Mellan vissa gravar finns små låga häckar. Dessa häckar bildar med hjälp av gångarna begravningsplatsens kvarter.

Vegetationen utanför Överklintens begravningsplats
Foto: Ylva Tomasdotter

Begravningsplatsen är omgärdad av höga tallar och skogslig vegetation. Åt ett håll ser man några hus men annars är platsen helt avskild. Eftersom begravningsplatsen är så pass öppen och inte har så många stora träd eller buskar blir rumsbildningen svag. Hela området består i stort sett av ett enda stort rum där väggarna bildas av de stora tallarna utanför begravningsplatsen.

Begravningsplatsens avgränsning

Överklintens begravningsplats avgränsas av en stenmur. Ena sidan av nya delen avgränsas av en klippt häck. Eftersom begravningsplatsen ligger avskilt så finns inget större behov av att skydda mot buller. Däremot kan begravningsplatsens avgränsning förhöja det estetiska intrycket. Jag tycker muren är väldigt vacker och passande till platsen.

Begravningsplatsens skötsel

Vid mitt besök upplevde jag att skötseln var eftersatt. Endast mittgången på den gamla delen och stora gången på den nya delen var uppskottad resten av begravningsplatsen var täckt med en meter snö. Dessutom hade det nyss snöat så det låg en decimeter nysnö på de uppskottade gångarna. Det var bara ett fåtal gravar man lätt kunde komma nära. Jag kunde dock inte upptäcka något skräp men det kan ha sin naturliga förklaring i och med att det nyss snöat. Det man måste ta i beaktande är att skötseln ligger på en lägre nivå, åtminstone i norra Sverige, under vintertid. Den skötsel som då krävs är enbart att hålla gångarna skottade och sandade. Sommartid anställs extra säsongspersonal som sköter plantering, klippning och krattning.

Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?

Eftersom hela begravningsplatsen är ett enda stort öppet rum kan man lätt känna sig uttittad. Det mildras något av att antalet besökare inte är så stort. Platsen kändes lite övergiven för skötseln var så dåligt. Utöver det är den ganska uttryckslös. Vid besöket hade jag svårt att förflytta mig mellan den nya och den gamla delen eftersom ingen gång fanns uppskottad mellan dessa. Snön var meterdjup.

Skogskyrkogården i Stockholm

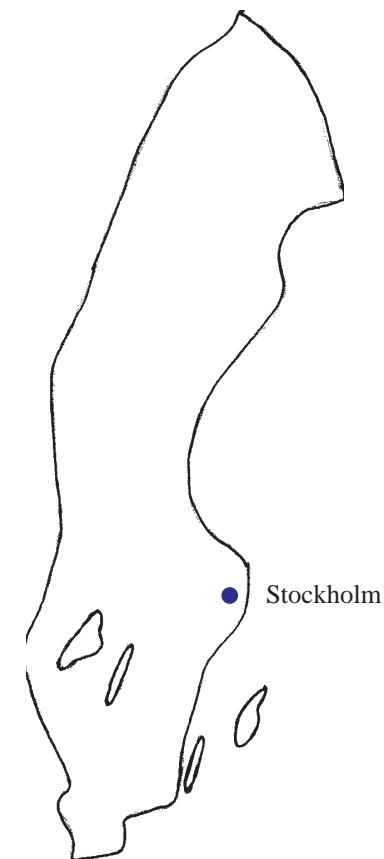
Som många andra begravningsplatser tillkom Skogskyrkogården i Stockholm eftersom det var brist på begravningsplatser. 1914 utlystes en arkitekttävling där kraven var att man skulle ta tillvara den befintliga naturen vid anläggandet. De som vann tävlingen var Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz. I deras förslag stod den nordiska skogen i centrum. Byggnationen påbörjades 1917 och var färdigställd 1940 då den invigdes under pompa och ståt (Stockholms stad, 2008).

1994 blev Skogskyrkogården i Stockholm utsedd till att ingå på Unescos Världsarvslista. Det innebär att den har ett sådant värde att den ska bevaras och vårdas för framtida generationer (Stockholms stad, 2008).

Entréns utformning

Eftersom Skogskyrkogården är så stor finns det flera entréer. Jag valde att titta på huvudentrén. Varför jag valde just huvudentrén är för att det är den entrén där de flesta besökare kommer in på platsen. Det är en väldigt tydligt entré. Den är nästan för tydlig och känns skrämmande och storskalig. Det är också tydligt att bilarna har företräde vid den här infarten. Jag upplever mig klämd mellan bilvägen och de höga murarna även fast det finns en smal trottoar. Trots att det

Huvudentrén till Skogskyrkogården i Stockholm
Foto: Ylva Tomasdotter

finns ett par öppna grindar så kände jag mig inte välkommen som fotgängare eftersom entrén är så tydligt anpassad efter bilens behov. Väl inne på området var det svårt att veta var jag skulle gå för att slippa oroa mig för bilarna.

Förekomsten av ljud

För att vara i huvudstaden är förekomsten av buller lågt. Jag anade biltrafiken i bakgrunden men det var inte så det tog över. När jag förflyttade mig högre upp på en kulle så upplevde jag ljudet från bilarna tydligare. Under mitt besök så hörde jag bara droppande träd som välljud men hade det inte regnat så tror jag att jag fått höra en hel del fågelsång. Det som slog mig mest var att ljudet från bilarna var så lågt och inte upplevdes särskilt störande.

Vegetationens karaktär

Vegetationen domineras av höga tallar och granar som bildar storslagna pelarsalar, där gravarna sticker upp mellan träden. Det pågår även en föryngring av träden genom att små tallar växer mellan de stora. Där finns även kvarter där björk är det dominerande trädslaget. Dessa platser är inte lika storslagna utan mer ombonade. Pelarsalarna genomskärs av siktlinjer riktade mot olika kapell. Marken består mest av gräsmatta. På vissa ställen, där det inte är några gravar, har man

Pelarsal med pågående föryngring på Skogskyrkogården i
Stockholm

Foto: Ylva Tomasdotter

sparat den ursprungliga blåbärs mattan. Vilken vegetation som finns utanför området har mindre betydelse eftersom området i sig själv är så stort.

När man kommer in på begravningsplatsen möts man av ett stort öppet rum med golv av gräs. Här kunde jag känna kontakten med himlen och nyfikenheten väcktes att gå vidare. Efter det stora rummet kom jag till pelarsalarna. De avgränsas av gångar och vägar som bildar kvarter. Det är inte många buskar på området som bidrar till att skapa mindre intima rum. Dessa rum skapas i stället genom markens topografi.

Det stora öppna rummet innanför entrén till Skogskyrkogården i Stockholm
Foto: Eva-Marie Larsson

Begravningsplatsens avgränsning

Hela begravningsplatsen avgränsas av en hög stenmur. På vissa ställen innanför den finns en vall som skydd mot utifrån kommande buller. Innanför vallen går en bilväg för att man lätt ska kunna ta sig runt på begravningsplatsen. På insidan av bilvägen finns ytterligare en vall som skydd mot trafikljuden från denna väg.

Begravningsplatsens skötsel

Begravningsplatsen verkar välskött, inget ogräs i gångarna eller skräp runt sopkorgarna. Det är dock ett tunt lager snö som kan dölja en del.

Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?

Fastän begravningsplatsen ligger i Stockholm så upplevde jag den som lugn, spännande och intim. Jag kände mig inte uttittad någonstans förutom kanske i det stora öppna rummet. Det enda störningsmoment jag upplevde var bilarna som rörde sig runt i området.

Bil på Skogskyrkogården i Stockholm
Foto: Ylva Tomasdotter

Gamla kyrkogården i Malmö

Gamla kyrkogården i Malmö invigdes 1822 och kallades då den nya begravningsplatsen. Den gick under det namnet fram till 1870 då en ny begravningsplats byggdes. Namnet ändrades därför till den gamla begravningsplatsen, som senare övergått till Gamla kyrkogården, trots att det inte finns någon kyrka i närheten (Svenska kyrkan).

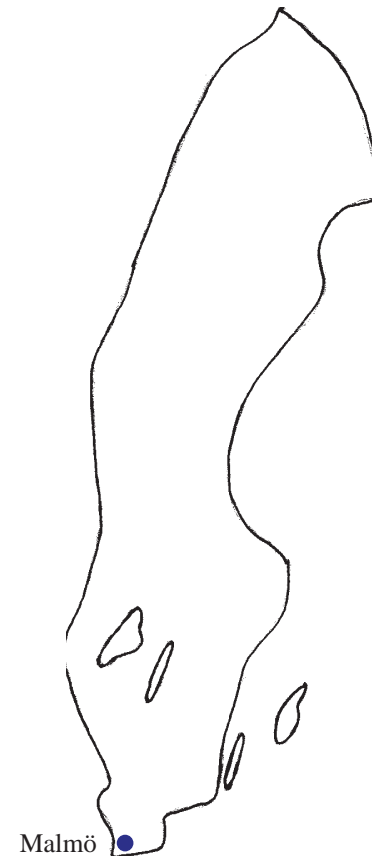
Entréns utformning

Det är en vacker entré som med öppna grindar som välkomnar en in. Storleken på entrén är anpassad efter människan, ger fotgängare företräde och den känns intim och inbjudande. När man passerar grinden leder en storslagen allé besökarna in längs huvudgången. Det är dock en del svårigheter att kunna ta sig till själva ingången eftersom en hårt trafikerad väg går precis utanför. För att underlätta har man placerat övergångsställen i anslutning till entrén.

Förekomsten av ljud

Det som dominerar platsen är motorbuller. Det förekommer även andra störande ljud, högröstade människor, signalhorn m.m. Det är något tystare i mitten av begravningsplatsen men det är marginellt. Trots dessa ljud kan jag ändå uppfatta fågelkvitter och prasslande löv. Skulle det vara en lugn plats hade man nog hört ljudet från den stilla flytande kanalen men som det är nu så försvinner det i bullret runt omkring.

Entrén till Gamla kyrkogården i Malmö med sina öppna grindar
Foto: Ylva Tomasdotter

Vegetationens karaktär

Förutom allén så finns det ytterligare flera stora träd. Vegetationen är variationsrik med många olika arter av både buskar och träd. De flesta träd är lövfällande och eftersom jag besökte platsen på våren så var de kala. Jag föreställer mig att platsen borde vara rätt så lummig på sommaren. Marken är täckt av gräs och grus, varje grav har sin egen marktäckning. Det fanns även många vårblommor som just slagit ut vid tiden för mitt besök. Utanför området finns det ingen vegetation eftersom det ligger mitt i centrala Malmö. Jag kunde skymta en park åt ena hållet. I övrigt såg jag bara hus och vägar.

Med sin variationsrika växtlighet bildar begravningsplatsen en oas i staden, ett grönt rum. Det finns många små intima rum på platsen, alla med sin egen karaktär och kvalitet.

Den variationsrika vegetationen på Gamla kyrkogården i
Malmö
Foto: Ylva Tomasdotter

Begravningsplatsens avgränsning

Runt begravningsplatsen går ett svart järnstaket. Det är en tydlig avgränsning men det skyddar inte mot det störande livet utanför. På ena sidan går kanalen och mot den finns det ingen avgränsning utan kanalen själv är avgränsningen. Vattnet i sin tur speglar himlen.

Avgränsningen runt Gamla kyrkogården i Malmö
Foto: Ylva Tomasdotter

Begravningsplatsens skötsel

Begravningsplatsen är mycket välskött. Det finns inget ogräs i gruset eller skräp på marken. Det förvånar mig att det inte är mer skräp med tanke på mängden människor som rör sig på platsen. Det får mig att tro att det är en hög skötselintensitet, som förmodligen har med platsens centrala läge att göra. De många sopkorgarna kan också vara bidragande.

Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?

Personligen upplevde jag begravningsplatsen något för offentlig. Den dominerande känslan på platsen blev för mig stadens stress. Det var svårt att vara för sig själv på platsen för det fanns alltid fler som var på samma ställe. Tack vare artrikedomen som fanns upplevde jag platsen lummig. Platsen upplevdes säkert som lugn och rofylld innan staden växte ikapp.

DISKUSSION

Metoddiskussion

Min frågeställning var ”Vad gör en begravningsplats till en rofylld plats”. För att få svar på frågan har jag studerat vilka kriterier för rofylldhet som man inom miljöpsykologin ställer på en park och funnit att detta även kan överföras till begravningsplatser. Dock finns det kritik mot de åtta parkkaraktärerna eftersom de hela tiden sker en utveckling. Att utforska alla möjligheter för rofylldhet har det inte funnits utrymme för i det här arbetet.

Med utgångspunkt från miljöpsykologins definition på rofylldhet har jag konstruerat en analysmetod för att ta reda på om en plats uppfyller kriterierna för rofylldhet. Analysmetoden bygger på att samma person genomför analysen på de platser som ska jämföras. Eftersom analysmetoden är konstruerad utifrån det jag anser viktigt kan det medföra svårigheter för andra att använda den.

Det var svårt att utarbeta analysmetoden men eftersom den utgjorde en väsentlig del i mitt arbete var den nödvändig. Att enbart arbeta utifrån litteraturstudier skulle inte ha gett samma djup i mitt arbete. Jag var också angelägen om att mitt arbete skulle få ett praktiskt inslag. Det man kan invända mot analysmetoden är att den innehåller många tolkningar och tolkningar är alltid personliga. En annan invändning är de subjektiva värderingar som förekommer i arbetet t ex estetiskt tilltalande mm. Dessa ord har inte samma betydelse för mig som för någon annan. Jag tycker till exempel inte att staden är en rofylld plats men det kan hända att de som är uppvuxna i staden upplever den rofylld. Därför är det en stor felkälla som skulle behöva undersökas närmare. För att få en djupare och mer nyanserad bild av om en begravningsplats är rofylld eller inte skulle intervjuer med ett antal besökare varit mycket värdefullt.

Platsjämförelse

De tre begravningsplatserna jag besökte var Överklintens begravningsplats, Skogskyrkogården i Stockholm och Gamla kyrkogården i Malmö. Platserna valde jag utifrån deras skilda geografiska läge samt att de sinsemellan är olika till sina karaktärer.

Överklintens begravningsplats ligger i en liten by i norra Sverige. Utifrån min analys kan jag inte säga att Överklintens begravningsplats är en rofylld plats. Den är för öppen för att rumsligheten ska infinna sig. Begravningsplatsens skötsel är svårt att uttala sig om då besöket skedde på vintern. Min känsla är dock att skötseln är bättre sommartid.

Begravningsplatsen har däremot stor potential att bli rofylld. Dess avskilda placering bland höga, resliga tallar och avsaknaden av större vägar är en bra utgångspunkt. När de nyplanterade träden har växt till sig kommer det att förbättra rumsligheten. Jag skulle ändå önska att fler träd och några högre buskar planterades för att öka rumskänslan. På den gamla delen kan det emellertid bli svårt då området är fullt med gravar. På nya delen finns däremot gott om plats för fler träd och buskar.

Känslan av rofylldhet skulle öka väsentligt om man iordningställde några sittgrupper med utblick, kanske med en siktlinje genom skogen utanför området. Det är dock viktigt att ta reda på vad som finns bakom träden ifall en siktlinje skapas. Sittgruppernas placering bör göras på ett sådant sätt att man får skydd i ryggen av buskar eller träd (Caspersen & Skärbäck, 2006; Nordh, 2006).

Jag besökte även Skogskyrkogården i Stockholm som är en modern begravningsplats, skapad med naturen som förebild. I stort sett kan jag säga att jag upplevde Skogskyrkogården i Stockholm som en begravningsplats fylld av rofylldhet. De höga tallarna och granarna gav en spännande men ändå lugn känsla. Alla små intima rum som bildas av markens topografi och trädens stammar gjorde besöket väldigt rofyllt. Det som talar emot är den skrämmande entrén som är anpassad efter bilarna. Bilar verkar dessutom ha tillåtelse att köra praktiskt taget var som helst. Det gjorde att jag aldrig riktigt kunde slappna av. Mitt besök skedde dock mitt i vintern så det kan hända att bilarnas framkomlighet möjligtvis är mer begränsad under sommaren då fler

människor besöker platsen. Det jag är mest fascinerad över är hur man lyckats få bort ljudet från vägarna runt omkring på ett så effektivt sätt. Det kan nog vara ett av de få ställen i Stockholm där man kan känna sig nästan fri från stadens stress.

Den sista begravningsplatsen jag besökte var Gamla kyrkogården i Malmö. Med sin gamla historia och sitt centrala läge är den raka motsatsen till de två andra begravningsplatserna. Trots att begravningsplatsen är gammal så sker fortfarande begravningar i familjegravarna. Jag tror att Gamla kyrkogården en gång i tiden var en rofylld plats, men som nu blivit alltför integrerad i staden för att den känslan ska infinna sig. Människor rör sig fram och tillbaka och platsen används som genomfart. Jag tror att det skulle vara svårt att göra Gamla kyrkogården till en rofylld plats. Den är så offentlig och de som rör sig där tror jag uppskattar lummigheten och atmosfären som ändå finns. Det kanske handlar mer om respekt för de döda och inte i första hand en plats för de anhörigas sorg. Det är mopedförbud på Gamla kyrkogården och det är ett tecken på att man vill visa respekt för de som vilar där.

Entréns utformning

Alla tre begravningsplatser jag besökte hade tydliga entréer. Den som utskiljer sig från de andra är Skogskyrkogården. Entrén är, som jag nämnt tidigare, stor och skrämmande och inte alls anpassad efter människan. Bilen är ett dominerande inslag. Den är i motsats till de andra två inte inbjudande. Däremot byggs det, trots biltrafiken, upp en spänning inför besöket.

Överklintens begravningsplats och Malmö gamla kyrkogård är på något sätt lika då båda har entréer anpassade efter människan. Där känner man att det är besökarna som har företräde framför andra fordon. På Gamla kyrkogården är det två ståtliga grindstolpar som ramar in entrén. Tillsammans med den stiliga allén och de två öppna grindarna välkomnar de en in. I Överklinten är allén nyplanterad. Därför upplevs den inte på samma sätt som på Gamla kyrkogården. Det finns heller inga grindar men man känner sig ändå välkommen.

Att få en känsla av säkerhet och trygghet när man går in genom entrén till en begravningsplats är viktigt (Berglund, 1994). En plats kan dock vara rofylld även om entrén till platsen inte är det. Det beror delvis på den upplevelse man har av besöket. Känslan av rofylldhet kan dock förstärkas

om entrén ger ett välkomnande intryck. Ju mindre begravningsplatsen är desto viktigare är en rofylld entré eftersom avståndet mellan entrén och gravplatsen är relativt kort och känslan av rofylldhet hinner kanske inte infinna sig. En stor begravningsplats som Skogskyrkogården kan, trots sin skrämmande entré, fortfarande upplevas som en rofylld plats väl inne på området.

Förekomsten av ljud

Ett av de två viktigaste kriterierna för att en plats ska upplevas som rofylld är förekomsten av ljud (Caspersen & Skärbäck, 2006; Nordh, 2006). Den begravningsplats som imponerar mest när det gäller ljud är Skogskyrkogården. Där har de redan under anläggningstiden tänkt på att begravningsplatsen behöver skydd mot utifrån kommande buller eftersom den skulle placeras i en stor stad. Det är tvärt emot Gamla kyrkogården i Malmö, där begravningsplatsen anlades utanför staden. Idag har den blivit omsluten av den växande staden och det finns inget utrymme att anlägga bullerskydd. Trots de höga trafikljuden så hördes ibland fågelsång, vilket förvånade mig. Det gjorde också att platsen upplevdes mera rofylld. Överklintens begravningsplats ligger fortfarande i utkanten av byn och behöver därför inte något särskilt skydd mot buller.

När jag var på Skogskyrkogården märktes den stora skillnaden mellan oljud och välljud. När man kom in på begravningsplatsen var det som att stiga in i en oas. Därinne dominerade tystnaden. Dagen för mitt besök regnade det så även ljudet från droppande träd hördes i bakgrunden. Om det varit bättre väder kan jag tänka mig att fågelsången hade varit ett av de dominerande ljuden.

På Överklintens begravningsplats var det dominerande ljudet fågelsång men det mest påtagliga var dock tystnaden. Det kan bero på att jag gjorde mitt besök under vintern och snön dämpar på något sätt alla ljud.

Vegetationens karaktär

Det andra viktiga kriteriet som avgör om en plats är rofylld är vegetationen. Enligt Patrik Grahn (1991) bör en rofylld plats ha en stor variation av växtlighet. Vegetationens rumsbildning är också viktig för att skapa en rofylld plats. Det bör finnas små intima rum såväl som stora solbelysta (Grahn, 1991).

Den begravningsplats som hade störst variation på växtligheten var Gamla Kyrkogården. Skogskyrkogårdens vegetation var inte lika varierad. Där var det vegetationen och topografin som bildade platsens rofyllda rum. På Överklintens begravningsplats fanns väldigt svag rumsbildning eftersom hela området utgjordes av ett enda stort rum. De övriga två begravningsplatserna hade en mycket tydlig rumsbildning.

På Skogskyrkogården förnygrades träden successivt. Där hade man planterat nya träd i det äldre beståndet. På Överklintens begravningsplats hade alla gamla träd i allén huggits ner på samma gång och ersatts med nya. Det kan dock vara svårt att förnygra en allé successivt eftersom träden bör vara så lika i storlek som möjligt.

Under mitt arbete har jag kommit fram till att vegetationen utanför området inte har så stor betydelse som jag först trodde. Anledningen är att en mindre attraktiv omgivning kan avskärmas med en vacker och effektiv avgränsning (Boverket, 1991). En vacker omgivning kan, emellertid, bidra till att förhöja begravningsplatsens känsla av rofylldhet.

Gamla kyrkogården tycker jag visar att en rofylld plats måste uppfylla både kriterierna för vegetationen och kriterierna för ljud, enligt de definitioner jag nämnt tidigare. Vegetationen på Gamla kyrkogårdens vegetation är ett typexempel på den rofyllda vegetationen jag beskrivit i det här arbetet men på grund av allt buller kan platsen inte upplevas som rofylld.

Begravningsplatsens avgränsning

Det finns två viktiga skäl till varför man bygger avgränsningar. Det ena är att den ska skydda mot en störande omgivning. Det andra är att visa var begravningsplatsen slutar så att man kan känna sig trygg (Boverket, 1991).

Avgränsningen på Skogskyrkogården utgör ett utmärkt skydd mot den störande omgivningen och ger också en stark känsla av trygghet. Avgränsningen utgörs av en vacker hög mur med en invändig bullervall som effektivt tar bort allt störande ljud. Den invändiga vällen är inte så vacker men å andra sidan är den inte särskilt iögonfallande.

Avgränsningen på Överklintens begravningsplats utgörs av en mycket vacker, handhuggen gammal stenmur, klädd med mossa. Den är inte alls lika hög som den på Skogskyrkogården men den behöver inte ha funktionen som bullerskydd utan finns mer av estetiska skäl.

På Gamla kyrkogården består avgränsningen av ett högt, svartmålat järnstaket. Det är en vacker avgränsning men tyvärr skyddar den inte alls mot ljudet från de trafikerade gatorna runt omkring. Här hade det behövts något mycket mer avskärmande för att lösa ljudproblemet. Jag ser det som näst intill omöjligt att göra något åt avgränsningen på Gamla kyrkogården eftersom det inte finns den plats som behövs för en sådan åtgärd i det moderna Malmö.

Begravningsplatsens skötsel

På Skogskyrkogården och Gamla kyrkogården finns det inget att anmärka på när det gäller skötseln. Det tror jag, till viss del kan bero på att dessa platser besöks av många människor, inte enbart av anhöriga till dem som är jordfästa där. De ligger också i två av Sveriges största städer och vikten av välskötta begravningsplatser är måhända större med tanke på alla besökare. Gamla kyrkogården i centrala Malmö gav ett starkt intryck av hög skötselintensitet. Skogskyrkogårdens placering på Unescos världsarvslista gör att den är ett välbesökt turistmål, vilket gör att skötseln är prioriterad. Det är viktigt att visa upp en vacker plats.

När det gäller skötseln på den lilla begravningsplatsen på landsbygden i Överklinten, så upplevde jag inte att skötseln var av samma intensitet som de övriga. Det är kanske inte helt nödvändigt heller eftersom slitaget är mindre på grund av färre besökare. När jag besökte Överklintens begravningsplats var det vinter och en meter snö. Det är därför svårt att uttala sig om vilken standard skötseln höll. Jag noterade dock att snöskottningen inte var bra eftersom snödjupet uppgick till en decimeter på den gång som är avsedd för besökarna. Jag vet emellertid att skötseln under sommarhalvåret är mer intensiv och att extra personal anställs.

Vilken känsla förmedlar begravningsplatsen?

Jag har under mitt arbete varit ute efter känslan av rofylldhet. Av det tre platser jag besökt har den känslan endast infunnit sig på Skogskyrkogården. Det har att göra med mina egna känslor för naturen och växtligheten. Jag är uppvuxen i Norrland, bland höga tallar och öppna åkrar,

och där känner jag mig trygg och den känslan ligger inte långt från att känna sig rofylld. Det kan vara av den anledningen som just Skogskyrkogården för mig är den mest rofyllda av de begravningsplatser jag besökt. Jag tycker att stadens atmosfär är stressig och har därför svårt att uppleva Gamla kyrkogården som rofylld. Anledningen till att jag inte anser att Överklintens begravningsplats är rofylld beror på platsens gestaltning. Man har låtit den rationella skötseln gå före gestaltningen.

SLUTSATS OCH REKOMMENDATIONER

Svaret på frågan ”Vad gör en begravningsplats till en rofylld plats” är förekomsten av ljud och vegetationens karaktär. Ljudet ska domineras av naturliga ljud som fågelsång, porlande vatten eller vinden. Det är svårt att ändra ljudet på en plats eftersom det ofta har sitt ursprung utanför platsen. Ett förslag på åtgärd kan därför vara att bygga vackra avgränsningar. Det kan man dock bara göra där utrymme finns. På gamla begravningsplatser finns oftast inte utrymme för det och då kan det bli svårt att åstadkomma ett bra skydd mot buller.

Om platsen uppfyller kraven på ljudet men inte på vegetationen finns det däremot mycket man kan göra. De flesta begravningsplatser har ytor som inte används till gravar. Där kan man, för att öka vegetationens kvalitet, plantera buskar och träd. De bör planteras så det bildas både stora och små rum. Det är viktigt att man kan känna en viss avskildhet och stillhet på en begravningsplats så att man kan sörja i lugn och ro. Uppfylls analysmetodens definitioner på ljudet och vegetationen har platsen stora utsikter att upplevas som rofylld.

Analysmetoden är ny och skulle behöva utvecklas och förfinas för att kunna användas av andra. Det skulle behövas någon form av viktning mellan de olika frågorna. Som det är nu har alla frågor samma tyngd. Ett annat förslag till förbättring skulle kunna vara att göra ett antal påståenden under var och en av de sex faktorerna som man markerar om de uppfylls eller inte. Det skulle också underlätta sammanställningen.

Om jag vid något senare tillfälle kommer att göra en liknande undersökning ska jag ta i beaktande vad jag lärt mig under detta arbete.

REFERENSLISTA

Andersson, Jan-Olof, Angselius, Lennart, Eriksson, Anna-Gretha, Gustafsson, Christer, Göransson, Peter, Hägmark, Jan-Olof, Jacobsson, Göran, Palmgren, Åke, Sahlgren, Malte, Skarstedt, Peter och Sörensen, Ann-Britt (2005) *Begrepp i begravningsverksamhet 2005*. Gröna fakta nr 5

Berglund, Inger (1994) *Kyrkogårdens meditativa rum*. Borås: Verbum förlag

Boverket (1991) *Kyrkogårdens form och miljö*. Borås: Centraltryckeriet

Caspersen, Ole och Skärbäck, Erik (2006) *Landskapet som resurs för hälsa och utveckling*. [online] Available form:
http://www.sundskap.se/publikationer/pdf/slutrapp_plus_program_060313.pdf [2009-02-03]

Feltelius, Anna (2007) *Där livet inte längre finns måste döden få en mening*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet: Movium

Grahn, Patrik (1991) *Om parkers betydelse*. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet: Stad och Land nr 93

Nordh, Helena (2006) *Parkkaraktärer*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet

Stockholm stad (2008) Hemsida [online] tillgänglig :
<http://www.skogskyrkogarden.se/fakta/historia.php> [2009-03-12]

Svenska kyrkan, Hemsida [online] tillgänglig:
<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?di=72670&ptid=0> [2009-03-12]

Thuresson, Jan (2003) *Så var det förr... Från medeltida kaos till rofylld Viloplats*. Stockholm: Kyrkogården, 2003, nr. 5, s. 16-17.

Brändström, Sture, Isaksson, Gunborg, Johansson, Anna, Johansson, Sara, Jonsson, Kerstin, Karlsson, Regina, Nilsson, Ebba och Siklund, Gustav (1980) *Överklinten i äldre och nyare tid*. Överklinten: Vuxenskolan